

اندازه‌گیری رشد توانش ترجمه‌ای با در نظر گرفتن الگوی تربیت مترجم تکلیف‌محور

سیدمحمد علوی (دانشیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی دانشگاه تهران)

smalavi@ut.ac.ir

مجید نعمتی (استادیار گروه زبان و ادبیات انگلیسی دانشگاه تهران)

majidnemati@hotmail.com

حامد قائمی (دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات انگلیسی پردیس بین‌المللی کیش دانشگاه تهران، نویسندهٔ مسؤول)

hamedghaemi@ymail.com

چکیده

هدف از انجام این تحقیق، اندازه‌گیری رشد توانش ترجمه‌ای با در نظر گرفتن الگوی تربیت مترجم تکلیف‌محور است. این مطالعه شامل دو مرحله می‌باشد: در مرحلهٔ اول، پرسش‌نامهٔ توانش ترجمه ساخته شد و اعتبار ساختاری آن با استفاده از تجزیه و تحلیل فاکتور عاملی، ثبات درونی و مدل‌سازی معادلات ساختاری سنجیده شد. در مرحلهٔ دوم، دو نوع تمرین ترجمه به نام‌های تمارین متنی و تمارین فنی انتخاب گردیدند و به‌طور جداگانه، بر روی دانشجویان دو گروه آزمایش کار شدند. در ابتدا و انتهای آزمایش، هر دو گروه پرسش‌نامهٔ توانش ترجمه را دریافت کردند و از آن‌ها خواسته شد تا به آن پاسخ دهند. تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات حاصل نشان داد بین میانگین نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون در $\alpha = 0/05$ ، اختلاف آماری معناداری وجود داشته است. همچنین، با در نظر گرفتن اجزای توانش ترجمه‌ای دو گروه تمارین متنی و مفهومی، افزایش چشمگیری در آزمون ثانویه نسبت به پیش‌آزمون در $\alpha = 0/05$ وجود داشت. به همین صورت، همهٔ اجزای توانش ترجمه‌ای، در گروه تمارین فنی در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون پیشرفت آماری معناداری داشتند. در نهایت، همهٔ اجزای توانش ترجمه‌ای به صورت تک‌تک در هر دو گروه آزمایش بررسی شدند. نتایج نشان داد در گروه متنی، اجزای «توانش دوزبانگی» و «توانش ابزاری» رشد بیشتری داشته‌اند؛ در حالی که در گروه فنی، در چهار اجزای دیگر، در توانش ترجمه‌ای رشد بیشتری وجود داشته است.

کلیدواژه‌ها: توانش ترجمه‌ای، تمارین متنی، تمارین فنی، تربیت مترجم تکلیف‌محور، متون خاص، متون گروه بسط معنایی.

۱. مقدمه

یکی از عوامل دخیل در تربیت مترجمان حرفه‌ای، رشد و پیشرفت توانش ترجمه‌ای است که دانشمندان مختلف از آن با نام‌های مختلفی یاد کرده‌اند؛ برای مثال، نورد^۱ (۱۹۹۲) از آن با عنوان توانش انتقال، توری^۲ (۱۹۹۵) عملکرد ترجمه، ویلس^۳ (۱۹۸۹) توانش ترجمه‌ای و لوع^۴ (۱۹۸۷) مهارت ترجمه یاد کرده‌اند. بورش^۵ (۱۹۸۶)، گرلوف^۶ (۱۹۸۷)، سگوینات^۷ (۱۹۹۱) و لورشر^۸ (۱۹۹۱) فراگیری توانش ترجمه‌ای را بررسی کرده‌اند؛ اما به‌نظر می‌رسد مطالعات کیفی و کمی بیشتری برای تعیین عواملی که بر روی توانش ترجمه‌ای اثرگذار هستند، موردنیاز است. براساس ادبیات موجود در مطالعات ترجمه و نیز از آنجایی که هیچ تحقیقی در زمینه اثربسی برنامه‌های تربیت مترجم تکلیف‌محور و میزان اثر آن‌ها بر روی فراگیری توانش ترجمه‌ای انجام نشده است، به‌نظر می‌رسد انجام پژوهشی در زمینه سنجیدن میزان رشد توانش ترجمه‌ای با در نظر گرفتن مدل تربیت مترجم تکلیف‌محور اهمیت و ضرورت می‌یابد. همچنین، در هیچ مطالعه‌ای نقش انواع مختلف تمارین ترجمه بر روی توانش ترجمه بررسی نشده است. در تحقیق حاضر، تأثیرات دو نوع مختلف تمارین ترجمه بر روی توانش ترجمه سنجش و ارزیابی می‌شود. برای دستیابی به اهداف تحقیق حاضر، دو سؤال زیر مطرح می‌شوند:

۱. آیا برنامه‌های تربیت مترجم تکلیف‌محور اثری بر روی رشد توانش ترجمه دارد؟
۲. آیا بین میزان اثرگذاری تمرین‌های متنی و فنی بر روی رشد توانش ترجمه، تفاوت معناداری وجود دارد؟

---

1. Nord
 2. Nouri
 3. Wills
 4. Lowe
 5. Borsch
 6. Gerloff
 7. Séguinot
 8. Lörcher

۲. چارچوب مدل تربیت مترجم تکلیف‌محور

در آموزش زبان تکلیف‌محور، از تمارین واقعی به‌عنوان واحد تحلیل در طراحی برنامه‌های درسی استفاده می‌شود (لانگ و کروس^۱؛ لانگ و کروس، ۱۹۹۳). پیکا^۲ (۱۹۹۳) ادعا کرد دانش‌آموزان از طریق تعاملات اجتماعی که آن‌ها را به‌سوی هدف یکسانی هدایت می‌کند، زبان را به بهترین نحو یاد می‌گیرند؛ بنابراین، ارائه تمارین‌هایی که در آن‌ها دانش‌آموزان به‌طور گروهی برای کسب هدف یکسانی تلاش می‌کنند، در آموزش زبان تکلیف‌محور از اهمیت بسزایی برخوردار است. در برنامه تربیت مترجم تکلیف‌محور، فرایند تدریس، شبیه‌سازی تجربیات دنیای واقعی است که از طریق آن، دانش‌آموزان در گروه‌هایی با همکاری هم برای رسیدن به هدفی واحد همکاری و تلاش می‌کنند. وظایف آن‌ها شامل تحلیل ساختار متن و واژگان متن منبع، تحقیق درباره اصلاحات فنی و علمی و دیگر مهارت‌های نوشتاری، نگارشی و ویرایشی است. همان‌طور که ذکر شد، در مطالعه حال حاضر، از هر دو نوع تمارین‌های متنی و فنی برای طراحی و ساخت برنامه تربیت مترجم تکلیف‌محور استفاده شده است.

تمرین‌های متنی به تمارین‌هایی مربوط می‌شوند که درک، معنی، ساختار و واژگان متن منبع و متن هدف را پوشش می‌دهند؛ درحالی‌که تمارین‌های فنی بر روی متونی نظیر فرم‌های درخواست کار، مهاجرت، خدمات بهداشتی و فرم‌های دادگاه‌ها مانند فرم‌های طلاق، بزهکاری جوانان و غیره متمرکز می‌شوند.

انجام تمارین‌ها با رویکرد تکلیف‌محور، با دروس دیگر تکلیف‌محور هیچ‌گونه تفاوتی ندارد و طرح درس آن باید براساس پیش از تمرین، درحال تمرین و پس از تمرین، برنامه‌ریزی و طراحی شود. همان‌طور که اشاره شد، در این تحقیق از دو نوع تمرین ترجمه استفاده شده است. برای هر یک از این دو نوع تمرین، دو نوع تکلیف انتخاب شد: یکی برای تمارین‌های متنی و دیگری برای تمارین‌های فنی. دلیل انتخاب هر کدام از این تکالیف در زیر بیان شده است:

1. Long & Crookes
2. Pica

- گروه‌های بسط معنایی: این تکلیف با هدف انجام تمرین‌های متنی به‌کار برده شد و یک نوع از تمرین‌های متنی محسوب می‌شود. در این تکلیف، دانشجویان باید در ابتدا ایده بیان‌شده در یک زبان را تعریف کنند و سپس، آن را در همان زبان به‌طور مفصل به نگارش درآورند و مترادف‌ها، متضادها و عبارات‌های هم‌خانواده آن اصطلاح را، در گروه به بحث بگذارند و سپس، متن را ترجمه کنند. هدف از انجام این تمرین این است که دیدگاه مترجم گسترده‌تر، دامنه لغات فعال و مجهول او وسیع‌تر و دامنه اطلاعاتی هر دو زبان وی قوی‌تر شود (گنزالس^۱، ۲۰۰۸).

- تکالیف خاص: این تکالیف برای دستیابی به هدف انجام متون فنی استفاده قرار شدند. این نوع تکلیف مربوط به متونی نظیر فرم‌های درخواست شغل، مهاجرت، خدمات بهداشتی - درمانی، فرم‌های استشهاد مالی، ازدواج و غیره است (گنزالس، ۲۰۰۸).
در طول مرحله نهایی، دانشجویان ملزم به تمام کردن پروژه ترجمه بودند. سپس، مدرس ترجمه آن‌ها را ارزیابی کرد.

جدول ۱. چارچوب تربیت مترجم تکلیف‌محور

مراحل	پیش از تمرین	در حال تمرین	پس از تمرین
تمرکز	ارزیابی متن هدف	فرایند ترجمه	ارزش‌یابی نهایی
تمرین‌ها	تجزیه و تحلیل متن هدف از لحاظ گرامر، استفاده از اصطلاحات و سازگاری و طبیعی بودن	ترجمه تمرین‌های ترجمه توسط دانشجویان به- صورت گروهی	ارزیابی ترجمه انجام‌شده توسط مدرس

۳. تعریف‌ها و مدل‌های نظری توانش ترجمه

گروه PACTE^۱ توانش ترجمه را به‌عنوان نظام زیربنایی دانش موردنیاز برای ترجمه‌کردن تعریف کرده‌اند. آن‌ها اعتقاد دارند توانش ترجمه شامل دانش تخصصی، دانش رویه‌ای، اجزای به‌هم‌مرتبط و عنصر راهبردی که از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ می‌باشد. براساس مدل ارائه‌شده PACTE (۲۰۰۲) توسط این گروه، توانش ترجمه شامل پنج جزء اصلی و یک عنصر روانی- جسمی است:

- توانش دوزبانیگی عمدتاً دانش رویه‌ای موردنیاز برای ارتباط برقرارکردن بین دو زبان است و شامل دانش عملی، دانش جامعه‌شناسی زبان و دانش گرامری و لغوی می‌شود.

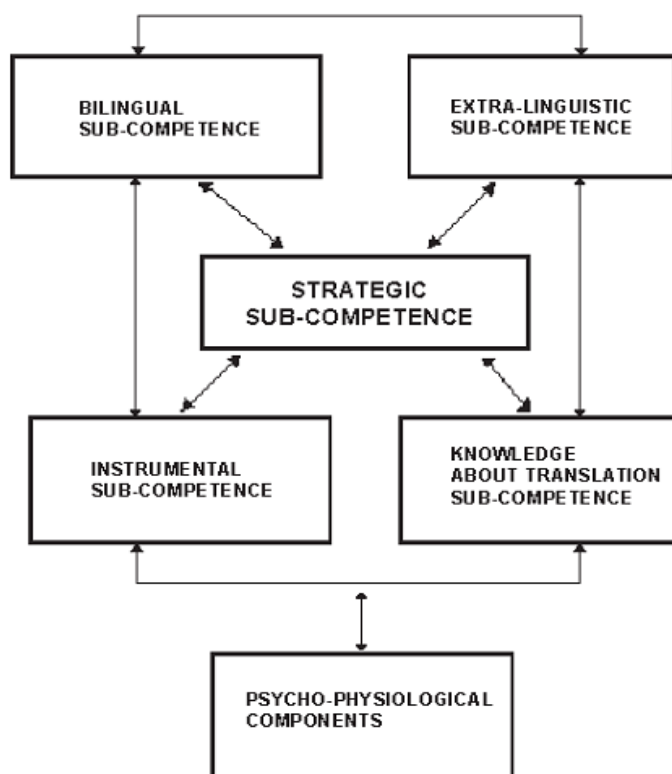
- توانش فوق‌زبانی عمدتاً دانش اظهاری است که شامل دانش عمومی، دانش حیطة خاص و دانش دوفرهنگی و دانش دایرةالمعارفی می‌شود.

- توانش دانش عمومی که درمورد ترجمه عمدتاً دانش اظهاری درمورد ترجمه و جنبه‌های حرفی‌ای آن است و شامل اطلاعاتی درباره‌ی چگونگی انجام ترجمه و اینکه چگونه جنبه‌های حرفه‌ای ترجمه عمل می‌کنند، می‌باشد.

- توانش ابزارى اکثراً دانش رویه‌ای است که مربوط به استفاده از منابع اسنادی و فناوری اطلاعات به‌کاررفته در فرایند ترجمه می‌شود. همچنین، این توانش مربوط به استفاده از فرهنگ‌لغت‌های مختلف، دایرةالمعارف‌ها، کتب گرامری و موتورهای جستجوگر است.

- توانش راهبردی که دانش رویه‌ای موردنیاز برای مطمئن‌شدن از مؤثربودن فرایند ترجمه و حل مشکلاتی است که درطول فرایند ترجمه با آن روبه‌رو می‌شوند. این توانش فرایند ترجمه را کنترل می‌کند. هدف این توانش این است که فرایند ترجمه را برنامه‌ریزی و ارزیابی کند، پروژه ترجمه را به‌تمام رساند، دیگر توانش‌ها را برای رفع نواقص موجود فعال کند و درنهایت، مشکلات موجود در ترجمه را بیابد و فرایندهایی را برای حل آن‌ها به‌کار برد.

-توانش‌های روانی- جسمی که شامل انواع مختلف اجزای نگرشی- شناختی و مکانیزم‌های روان- شناختی از قبیل حافظه، درک، توجه، احساسات، نبوغ، پشتکار و توانایی تفکر انتقادی می‌شود.

شکل ۱. مدل PACTE از توانش ترجمه

اقتباس از PACTE (۲۰۰۲)

۴. روش‌شناسی تحقیق

۴.۱. شرکت‌کنندگان

شرکت‌کنندگان از میان دانشجویان رشته مترجمی زبان انگلیسی مؤسسه آموزش عالی تابران انتخاب شدند. از آنجایی که شرکت‌کنندگان در تحقیق نباید دارای پیش‌زمینه علمی در زمینه ترجمه باشند، فقط آن دسته از دانشجویان که در نیمسال پنجم مشغول به تحصیل بودند، برای شرکت در این تحقیق انتخاب شدند و محدوده سنی آنها ۱۶-۲۲ سال بود.

۴. ۲. ابزار تحقیق

ابزاری که برای سنجیدن توانش ترجمه در این تحقیق استفاده شد، «پرسش‌نامه فراگیری توانش ترجمه» نام داشت که شامل سه زیرمجموعه به نام‌های زیر است:

۱. ابزار سنجش خطاهای ترجمه؛

۲. ابزار سنجش مشکلات ترجمه؛

۳. ابزار سنجش فرضیات ترجمه.

۴. ۳. ابزار اندازه‌گیری فرضیات ترجمه

این ابزار پرسش‌نامه‌ای چندبعدی است که هفت عامل را در داخل مفهوم انتزاعی ترجمه می‌سنجد (اروزکو و البیر^۱، ۲۰۰۲). هفت عاملی که در این پرسش‌نامه وجود داشتند، عبارت‌اند از: فرضیات ترجمه، فرضیات مشکلات ترجمه، واحدهای ترجمه، معادل‌سازی در ترجمه، عملکردهای ترجمه، توانش ترجمه و راهبردهای ترجمه‌کردن. براساس یافته‌های اروزکو و البیر (۲۰۰۲)، این پرسش‌نامه دو سازه اصلی به نام‌های «دانش و اطلاعات درمورد ترجمه» و «توانش راهبردی» را می‌سنجد که اولی، توسط سؤالات ۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۱۲-۱۳-۱۴ موجود در پرسش‌نامه و دومی، از طریق سؤالات ۱۵-۱۶-۱۷-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵ می‌شود.

۴. ۳. ۱. ابزار سنجش مشکلات ترجمه‌کردن

این پرسش‌نامه دو بخش اصلی دارد: در بخش اول، شرکت‌کنندگان باید یک متن را از زبان مقصد؛ یعنی انگلیسی به زبان مبدأ که فارسی است، ترجمه کنند. بخش دوم، «پرسش‌نامه مشکلات ترجمه» است. در متن موردنظر، دانشجویان باید چهار مشکل ترجمه را به نام‌های مشکلات عملی، مشکلات فوق‌زبانی، مشکلات انتقالی و مشکلات زبانی ترجمه کنند. اروزکو (۲۰۰۱) بر این باور است که این چهار نوع مشکلات ترجمه براساس منطقی انتخاب شدند که برای حل آن‌ها مترجم باید همه اجزای موجود در توانش ترجمه را فعال‌سازی کند و بکار برد. پس از آنکه دانشجویان متن را ترجمه کردند، از آن‌ها خواسته شد تا به سؤالات پرسش‌نامه پاسخ دهند. این پرسش‌نامه، دو سازه اصلی «دوزبانگی» و «توانش ابزاری» را می‌سنجد که اولی از طریق سؤالات ۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۳۰-۳۱-۳۲-۳۳-۳۴-۳۵-

۳۶-۳۷-۳۸-۳۹-۴۳-۴۴ و ۴۵ و دومی با سؤالات ۸-۹-۱۰-۱۱-۱۸-۱۹-۲۰-۲۸-۴۱ و ۴۲ ذکر شده در پرسش نامه سنجیده می شوند.

۴. ۳. ۲. ابزار سنجش خطاهای موجود در ترجمه

این ابزار نیز دو سازه «توانش فوق‌زبانی» و «توانش روانی-جسمی» را می‌سنجد که سازه اول از طریق سؤالات ۲۵-۲۶-۴۴-۴۹-۵۶-۵۷ و سازه دوم با سؤالات ۲۲-۴۶-۵۴-۵۵-۵۶ سنجش و ارزیابی می‌شوند.

از آنجایی که پرسش‌نامه فراگیری توانش ترجمه دوباره در ایران ساخته شده است، باید ثبات درونی آن و نیز صحت سازه‌ای آن ارزیابی شود تا بتوان از آن به‌عنوان پرسش‌نامه معتبری استفاده نمود؛ بنابراین، اعتبار درونی و سازه‌ای آن از طریق نرم‌افزارهای SPSS و LISREL سنجیده شد که نتایج آن ارائه می‌شود.

۵. ثبات درونی

ضریب آلفای کرونباخ برای پرسش‌نامه به‌همراه سه قسمت درونی آن، قابل قبول بوده است و توانسته‌اند به حداقل میزان اعتبار درونی؛ یعنی ۰/۷۰ برسند.

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ

عامل	میزان آلفای کرونباخ
ابزار اندازه‌گیری فرضیات ترجمه	۰/۷۹
ابزار سنجش مشکلات موجود در ترجمه	۰/۸۶
ابزار سنجش خطاهای موجود در ترجمه	۰/۸۰

تحلیل عامل تأییدی توانایی سه عامل را برای شفاف‌سازی رابطه میان ۶۰ سؤال پرسش‌نامه می‌سنجد. مدل تحلیل عامل تأییدی در مورد ۶۰ سؤال پرسش‌نامه، با داده‌های به‌دست‌آمده خوب وقف داده شده است ($CFI = 0/94$)، تمام بارگذاری عامل‌ها مثبت و از لحاظ آماری مهم بوده و بزرگ‌تر از ۰/۳۰ بودند.

جدول ۳. بارگذاری عامل‌ها در سؤالات پرسش‌نامه

سؤالات	ابزار اندازه‌گیری فرضیات ترجمه	سؤالات	ابزار سنجش مشکلات موجود در ترجمه	سؤالات	ابزار سنجش خطاهای موجود در ترجمه
TNI ¹ 1	۰/۸۱	TPI ² 1	۰/۸۷	TEI ³ 1	۰/۸۶
TNI 2	۰/۸۶	TPI 2	۰/۸۹	TEI 2	۰/۸۴
TNI 3	۰/۸۱	TPI 3	۰/۸۳	TEI 3	۰/۸۹
TNI 4	۰/۸۲	TPI 4	۰/۹۱	TEI 4	۰/۸۳
TNI 5	۰/۸۸	TPI 5	۰/۸۱	TEI 5	۰/۸۵
TNI 6	۰/۸۷	TPI 6	۰/۸۹	TEI 6	۰/۸۶
TNI 7	۰/۸۷	TPI 7	۰/۸۴	TEI 7	۰/۸۱
TNI 8	۰/۸۱	TPI 8	۰/۸۰	TEI 8	۰/۷۰
TNI 9	۰/۸۳	TPI 9	۰/۸۹	TEI 9	۰/۸۲
TNI 10	۰/۸۳	TPI 10	۰/۸۱	TEI 10	۰/۸۰
TNI 11	۰/۸۷	TPI 11	۰/۸۲	TEI 11	۰/۸۹
TNI 12	۰/۸۲	TPI 12	۰/۸۸		
TNI 13	۰/۸۶	TPI 13	۰/۸۷		
TNI 14	۰/۸۵	TPI 14	۰/۸۵		
TNI 15	۰/۸۷	TPI 15	۰/۸۵		
TNI 16	۰/۸۸	TPI 16	۰/۸۲		
TNI 17	۰/۹۶	TPI 17	۰/۸۴		
TNI 18	۰/۸۸	TPI 18	۰/۸۶		
TNI 19	۰/۸۱	TPI 19	۰/۸۵		
TNI 20	۰/۸۹	TPI 20	۰/۸۳		
TNI 21	۰/۹۱	TPI 21	۰/۸۲		
		TPI 22	۰/۸۲		
		TPI 23	۰/۸۹		
		TPI 24	۰/۹۴		
		TPI 25	۰/۸۳		
		TPI 26	۰/۸۴		
		TPI 27	۰/۸۲		
		TPI 28	۰/۸۳		

همبستگی میان عامل‌ها نیز کوچک تا متوسط است که نشانگر این می‌باشد که عامل‌ها به-
طور کامل از هم قابل تمایز هستند. در مجموع، برای مدل سه عاملی در جمعیت ایران نتایج
قابل قبولی به دست آمد.

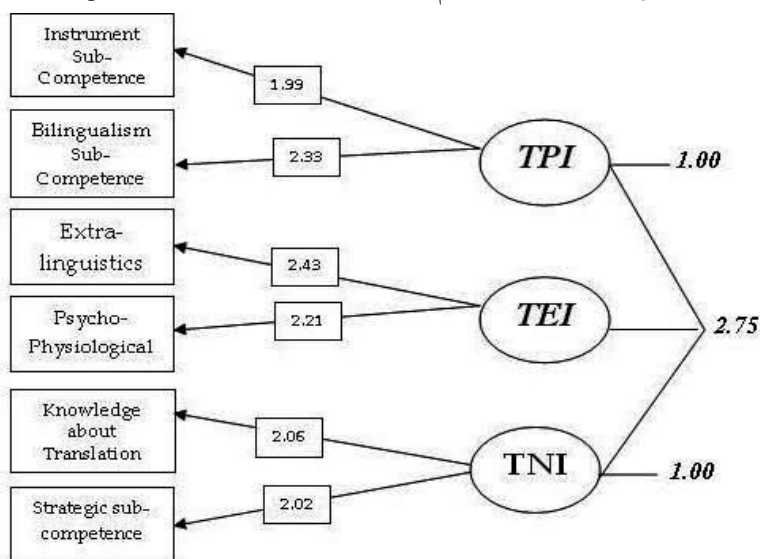
1. Translation Notion Instrument
2. Translation Problem Instrument
3. Translation Error Instrument

جدول ۴. همبستگی میان سه عامل موجود در پرسش نامه

ابزار سنجش خطاهای موجود در ترجمه	ابزار سنجش مشکلات موجود در ترجمه	ابزار اندازه گیری فرضیات ترجمه
۰/۹۳	۰/۹۱	۱
۰/۸۷	۱	۰/۹۱
۱	۰/۸۷	۰/۹۳

۶. رویکرد مدل سازی معادلات ساختاری

مهم ترین عاملی که براساس آن مدل سازی معادلات ساختاری بنیان شده است، ماتریکس همبستگی است؛ بنابراین، در این تحقیق ابتدا اطلاعات حاصل شده از پرسش نامه از طریق نرم افزار SPSS تحلیل شد و سپس، ماتریس همبستگی به دست آمده وارد نرم افزار LISREL شد و مدل زیر حاصل شد:

Chi-Square=13, P-Value=0.16, RMSEA=0.035

شکل ۲. رابطه بین متغیرهای نهان و قابل مشاهده

از آنجایی که کی دو برابر با ۱۳ و مقدار احتمال، بزرگ‌تر از ۰/۰۵ و RMSEA کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان نتیجه گرفت مدل پذیرفته شده است و افزون‌براین، بین متغیرهای مشاهده‌شده و متغیرهای نهان رابطه معنادار وجود دارد. همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، تجزیه و تحلیل ثبات درونی پرسش‌نامه توانش ترجمه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، به سطح قابل‌قبولی رسیده است. نتایج تحلیل عاملی تأکیدی ارزیابی شده توسط χ^2 ، CFI و RMSEA نیز به سطح قابل‌قبولی رسیده است. همه این اطلاعات بیانگر این است که این پرسش‌نامه از صلاحیت کافی و کامل برای به‌کاربردن در ایران برخوردار است.

۷. روند انجام تحقیق

برای انجام پژوهش حاضر، دانشجویان رشته مترجمی زبان انگلیسی از مؤسسه آموزش عالی تابران انتخاب شدند. ابتدا دو کلاس به صورت تصادفی، اما هر دو از کلاس‌های نیمسال پنجم تحصیلی انتخاب شدند. کلاس اول به عنوان گروه آزمایش شماره ۱ و کلاس دوم به عنوان گروه آزمایش شماره ۲ انتخاب گردیدند. برای گروه آزمایش ۱، تمرین‌های «گروه‌های بسط معنایی» که یک نوع از تمرین‌های متنی هستند، استفاده شد. در گروه آزمایش ۲ شرکت‌کنندگان ملزم بودند تا بر روی «متون خاص» که نوعی از تمرین‌های فنی بودند، کار کنند. هر دو گروه پرسش‌نامه توانش ترجمه را در آغاز تحقیق و در جلسه اول دریافت کردند. هر دو گروه آزمایش تعداد جلسات و نیز برنامه زمانی یکسانی را دنبال کردند و تنها تفاوت بین آن دو، نوع تمرین‌هایی بود که بر روی آن‌ها کار شد. در گروه تمرین‌های فنی یا همان «متون خاص»، دانشجویان ملزم بودند تا بر روی متون خاص از قبیل فرم‌های درخواست شغل، مهاجرت، خدمات بهداشتی، احکام مالی، ازدواج و غیره کار کنند. در گروه تمرین‌های متنی یا همان گروه‌های بسط معنایی، از دانشجویان خواسته شده بود تا بر روی متونی از قبیل «درک معنی از متن»، «پیدا کردن مترادف»، «پیدا کردن متضاد»، «استنتاج کردن»، «نتیجه گرفتن» و ... کار کنند.

برای شفاف‌سازی بیشتر، طرح درس اولین جلسه از هر دو گروه، در زیر به تفصیل بیان شده است:

- پیش‌تمرین (ارزیابی متن هدف): دانشجویان به گروه‌هایی تقسیم شدند و از آن‌ها خواسته شد تا اولین تمرین ترجمه را تجزیه و تحلیل کنند. اولین تمرین ترجمه برای گروه آزمایش، تمرین‌های جنسی خاص «فرم درخواست شغل» بود و اولین تمرین ترجمه برای گروه بسط معنایی، «درک معنی لغت از متن» بود. از دانشجویان درمورد نظراتشان درباره متونی که قرار بود ترجمه کنند، سؤالاتی پرسیده شد.

- درحال تمرین (فرایند ترجمه): درطول این مرحله از دانشجویان خواسته شد تا متن را انفرادی ترجمه کنند. اگر آن‌ها با مشکلی روبه‌رو شدند، می‌توانستند از طریق به‌بحث گذاشتن آن در گروه‌های کوچک آن را حل کنند. همچنین، دانشجویان اجازه استفاده از هر نوع فرهنگ-لغتی را داشتند.

- پس از تمرین (ارزیابی نهایی): درطول مرحله نهایی، دانشجویان ملزم بودند تا ترجمه‌هایشان را به‌صورت انفرادی انجام دهند و به استاد درس تحویل دهند. سپس، استاد ترجمه دانشجویان را ارزشیابی کرد.

۸. تجزیه و تحلیل داده‌ها

هدف مطالعه حاضر بررسی تأثیر برنامه‌های تربیت مترجم تکلیف‌محور بر روی رشد توانش ترجمه درمیان دانشجویان رشته مترجمی زبان انگلیسی بوده است. نمرات هر دانشجویی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون تحلیل شد. از آنجایی که همه شرکت‌کنندگان در نیمسال تحصیلی خاصی مشغول به تحصیل بودند و تعداد واحدهای درسی یکسانی را گذرانده بودند، همگی همگن در نظر گرفته شدند. به دلیل اینکه دو گروه آزمایش در این تحقیق وجود داشتند، برای بررسی اولین فرضیه این مطالعه، آزمون T به‌طور هم‌زمان برای هر دو گروه، بر روی نمره کل پرسش‌نامه توانش ترجمه انجام شد و همچنین برای دومین فرضیه این مطالعه، هریک از اجزای پرسش‌نامه توانش ترجمه، جداگانه برای هر گروه بررسی شدند. افزون‌براین، به دلیل اینکه توزیع همه متغیرها عادی بود، برای مقایسه دو گروه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون، از

آزمون T جفت استفاده شد. اکنون به بررسی سؤال اول این مطالعه با استفاده از آزمون T می‌پردازیم.

از آنجایی که در همه آزمون‌های انجام شده $\alpha = 0.05$ و $P\text{-value} = 0.0001 < \alpha$ است و اختلاف آماری معنادار بین میانگین نمره توانش ترجمه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون در $\alpha = 0.05$ وجود داشته است و به دلیل اینکه میانگین در پس‌آزمون به‌طور چشمگیری افزایش یافته است، می‌توان نتیجه گرفت توانش ترجمه رشد معنادار قابل ملاحظه‌ای را در $\alpha = 0.05$ در پس‌آزمون تجربه کرده است. اکنون به بررسی سؤال دوم این تحقیق با استفاده از آزمون T می‌پردازیم.

مطالعه مقایسه‌ای بر روی اجزای توانش ترجمه با در نظر گرفتن تمرین‌های متنی و فنی، با استفاده از آزمون T انجام شد که نتایج گروه «بسط معنایی» به این صورت است: از آنجایی که در همه آزمون‌های انجام شده $\alpha = 0.05$ و $P\text{-value} = 0.0001 < \alpha$ است و اختلاف آماری معنادار بین میانگین نمره توانش ترجمه در گروه بسط معنایی در پس‌آزمون در $\alpha = 0.05$ وجود داشته است، فرضیه رد می‌شود. به دلیل اینکه در پس‌آزمون میانگین به‌طور چشمگیری افزایش یافته است، می‌توان نتیجه گرفت همه اجزای توانش ترجمه در گروه تمرین‌های متنی یا همان تمرین‌های گروه «بسط معنایی»، رشد معنادار آماری و قابل ملاحظه‌ای داشته‌اند. حال، به بررسی اجزای توانش ترجمه در گروه تمرین‌های فنی یا همان تمرین‌های جنسی خاص می‌پردازیم.

در تمامی آزمون‌های انجام شده، $\alpha = 0.05$ و $P\text{-value} = 0.0001 < \alpha$ است؛ بنابراین، فرضیه دوم رد می‌شود. می‌توان نتیجه گرفت اختلاف آماری مهمی برای همه اجزای توانش ترجمه در گروه تمرین‌های فنی بین پیش‌آزمون و پس‌آزمون در $\alpha = 0.05$ وجود داشته است. از آنجایی که در پس‌آزمون میانگین افزایش چشمگیری داشته است، می‌توان نتیجه گرفت همه اجزای توانش ترجمه در گروه تمرین‌های فنی، افزایش معنادار قابل ملاحظه‌ای را در پس‌آزمون در $\alpha = 0.05$ تجربه کرده‌اند.

سرانجام برای دریافتن اینکه در کدام گروه، افزایش و رشد اجزای توانش ترجمه از لحاظ آماری معنادار بوده است، همه اجزای توانش ترجمه به‌طور تک‌تک و انفرادی در دو گروه

تمرین‌های فنی و متنی مقایسه شدند. برای انجام این کار، نمره میانگین همه اجزای توانش ترجمه در گروه‌های تمرین‌های متنی و فنی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون بررسی شدند. سپس، با در نظر گرفتن اختلاف بین پیش‌آزمون و پس‌آزمون، میزان رشد هریک از اجزاء محاسبه شد. نتایج حاصل نشان می‌دهد دو جزء «توانش ابزاری» و «توانش دوزبانگی» رشد بیشتری را در پس‌آزمون در گروه تمرین‌های متنی یا همان «تمرین‌های گروه بسط معنایی» داشته‌اند؛ در حالی که چهار جزء دیگر موجود در توانش ترجمه؛ یعنی «توانش فوق‌زبانی»، «اطلاعات در مورد ترجمه»، «توانش راهبردی» و «توانش روانی-جسمی» در گروه تمرین‌های فنی یا همان تمرین‌های جنسی خاص رشد بیشتری را تجربه کرده‌اند.

۹. نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از انجام این تحقیق نشان می‌دهد مدل تربیت مترجم تکلیف‌محور، تأثیرات آماری مهم و معناداری را بر روی رشد توانش ترجمه‌ای دانشجویان داشته است. همان‌طور که قبلاً ذکر شد، توانش‌های «دوزبانگی» و «ابزاری» در گروه تمرین‌های متنی رشد بیشتری را تجربه کرده‌اند. براساس مطالبی که در مقدمه بیان شد، «توانش دوزبانگی» شامل دانش رویه‌ای موردنیاز برای ارتباط برقرار کردن در دو زبان است که شامل دانش عملی، دانش جامعه‌شناسی زبان، دانش گرامری، دانش لغوی و ... است؛ برای مثال، به عقیده لیچ^۱ (۱۹۸۳)، دانش عملی به چگونگی انتقال معنا توسط افراد و اینکه چگونه آن‌ها جملات مناسب با محیط را تولید می‌کنند، دلالت می‌کند.

براساس آنچه قبلاً بیان شد، «توانش ابزاری» به دانش رویه‌ای اشاره دارد که به استفاده از فرهنگ‌لغت‌های مختلف، دایرة‌المعارف‌ها و موتورهای جستجوگر مربوط می‌شود. آشکار است در انجام تمرین‌های متنی؛ یعنی تمرین‌های گروه بسط معنایی، دانشجویان تاحدزیادی با انواع مختلف فرهنگ‌لغت‌ها اعم از آنلایین و معمولی کار کرده‌اند. کارکردن با فرهنگ‌لغت‌های مختلف، یافتن مترادف و متضاد، ترجمه لغات مشکل و ترجمه لغات تفکربرانگیز در گروه

1. Leech

تمرین‌های متنی بوده‌اند که منجر به رشد توانش ابزاری در این گروه شده‌اند. طبق یافته‌های این تحقیق، چهار جزء «توانش راهبردی»، «توانش زبانی»، «توانش روانی-جسمی» و «دانش ترجمه» در گروه تمرین‌های فنی یا همان تمرین‌های خاص، رشد و پیشرفت قابل‌ملاحظه‌ای داشته‌اند. همان‌طور که قبلاً بحث شد، تمرین‌های فنی به آن دسته از تمرین‌های ترجمه گفته می‌شود که در آن‌ها شرکت‌کنندگان ملزم به ترجمهٔ متون فرم‌های مختلف نظیر فرم‌های درخواست کار، مهاجرت، ازدواج و ... بودند. در انجام این تمرین‌ها، دانشجویان بیشتر بر روی قالب و چارچوب متن متمرکز می‌شوند، سعی می‌کنند تا اطلاعاتی را درمورد این نوع فرم‌ها کسب کنند و دانش اطلاعات عمومی‌شان را درمورد این نوع متن‌ها افزایش دهند (کالکوئیست^۱، ۱۹۹۸)؛ بنابراین، دانش فوق‌زبانی آن‌ها که شامل دانش عمومی، دانش زمینه‌های خاص، دانش دو فرهنگی و ... می‌باشد، به‌طور چشمگیری افزایش یافت. دانش ترجمه به‌عنوان یکی دیگر از اجزای توانش ترجمه نیز به‌همین صورت پیشرفت و رشد پیدا کرد که همگی این‌ها در راستای یافته‌های پژوهش حاضر نیز هستند.

به‌طور مشابه، در ترجمه‌کردن متون فنی، جنبه‌های نگرشی شرکت‌کنندگان که جزء اصلی توانش روانی-جسمی است، تا حد زیادی درگیر شده است (کالکوئیست، ۱۹۹۸). یافته‌های این مطالعه تأیید می‌کند که کار بر روی تمرین‌های متون فنی باعث رشد توانش روانی-جسمی در دانشجویان شده است. به‌همین صورت، همان‌طور که کالکوئیست (۱۹۹۸) بیان کرده است، در ترجمه‌کردن متون جنسی خاص یا همان متون فنی، مترجم ابتدا باید فرایند ترجمه را برنامه‌ریزی کند، مشکلات موجود در ترجمه را شناسایی نماید و در حل آن‌ها کوشش کند و سپس، متن را ترجمه کند؛ بنابراین، توانش راهبردی دانشجویان رشد می‌یابد که این نیز توسط یافته‌های این تحقیق ثابت شده است.

یکی از الزامات تربیت‌کردن مترجم حرفه‌ای این است که دقیق‌تر به موضوع توانش ترجمه‌ای و رشد و توسعهٔ آن در مترجمان توجه شود؛ از این رو، این مطالعه می‌تواند تا حد زیادی برای طراحان سرفصل‌های درسی و آموزشی مفید واقع شود؛ زیرا، می‌تواند دیدگاه گسترده‌تری را

---

1. Källkvist

نسبت به به‌کاربردن تمرین‌های مختلف ترجمه به آن‌ها دهد. همچنین، بسیاری از آن‌ها از این حقیقت آگاهی ندارند که می‌توان تمرین‌های ترجمه را از طریق رویکرد تکلیف‌محور انجام داد. یافته‌های این تحقیق نه‌تنها طراحان سرفصل‌های درسی و آموزشی رشته مترجمی زبان انگلیسی را از تأثیرات مثبت تربیت مترجم تکلیف‌محور بر روی رشد و توسعه توانش ترجمه-ای آگاه می‌سازد، بلکه همچنین دو نوع تمرین را نیز به آن‌ها معرفی می‌کند و کاربرد آن‌ها را در کلاس‌های ترجمه تاحدزیادی پیشنهاد می‌کند. علاوه‌براین، نتایج حاصل از این تحقیق، یافته‌های مطالعات قدیم مانند مطالعات کالکویست (۱۹۹۸) را نیز تأیید می‌کند و پیشنهاد می‌کند که طراحان سرفصل‌های درسی و آموزشی رشته‌های تربیت مترجم زبان انگلیسی از تمارین فنی بیشتر استفاده کنند؛ زیرا، این تمرین‌ها می‌توانند چهار جزء مهم توانش ترجمه‌ای را تا حد قابل ملاحظه‌ای افزایش و رشد دهند.

کتابنامه

- Gerloff, P. (1987). Identifying the unit of analysis in translation: Some uses of think-aloud protocol data. In C. Faerch & G. Kasper (Eds.), *Introspection in second language research* (pp. 135-158) Clevedon: Multilingual Matters.
- Gonzalez, E.(2008). Essential activities in translator-interpreter training. *Translation Journal*, 12(2), 14-20.
- Källkvist, M. (1998). How different are the results of translation tasks? A study of lexical errors. In Malmkjær, K. (Ed.), *Translation and Language Teaching*, 77-87.
- Leech, G. (1983). *Principles of pragmatics*. London: Longman.
- Long, M. H., & Crookes, G. V. (1992). Three approaches to task-based syllabus design. *TESOL Quarterly*, 26(1), 27-46.
- Long, M. H., & Crookes, G. V. (1993). Units of analysis in syllabus design. In G. Crookes & S Gass (Eds.), *Tasks in pedagogical context: Integrating theory and practice* (pp.98-115). Clevedon: Multilingual Matters.
- Lörscher, W. (1991). *Translation performance, translation process, and translation strategies*. Tübingen: Narr.
- Lowe, P. (1987). Revising the ACTFL/ETS scales for a new purpose: Rating skill in translating. In M.G. Rose (Ed.), *American translators*

- association series*, (pp.53-61). New York: Suny Binghamton Press.
- Nord, C. (1992). Text analysis in translator training. In C. Dollerup & A. Lindegaard (Eds.), *Translating as a purposeful activity. Functionalist approaches explained* (pp. 39-48). Amsterdam: John Benjamins.
- Orozco, M. (2001). *Revisión de investigaciones empíricas en traducción escrita* [Review of empirical research in written translation]. (pp. 63-85). Barcelona: Gedisa.
- Orozco, M., & Albir, A. H. (2002). Measuring translation competence acquisition. *Journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, 47(3). 375-402. From <http://id.erudit.org/iderudit/008022ar>
- PACTE. (2002). Exploratory tests in a study of translation competence. *Interpretation and Translation*, 4(2), 41-62.
- Pica, T., Kanagy, R., & Falodun, T. (1993). Choosing and using pcommunicative tasks for second language instruction and reach. In G. Crookes & S. Gass (Eds.), *Tasks in a pedagogical context: Integrating theory and practice* (pp. 121-135). Clevedon: Multilingual Matters.
- Séguinot, C. (1991). A study of student translation strategies. In S. Tirkkonen-Condit (Ed.), *Empirical research in translation and intercultural studies* (pp.156-174). Tübingen: Gunter Narr.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation studies—and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Wilss, W. (1989). Towards a multi-facet concept of translation behavior. *Target*, 34,129-149.